

Af naturfrembringelserne paa stedet fandt Th. med den ham egne gløghed endvidere paa at bruge de i fjorden i store masser forekommende *manæter*, «medusaslim», som et balneologisk kurmiddel med ikke alene stærkt hudirriterende, men ogsaa alment indgribende virkning. Midlet er vistnok senere gaaet noget af mode, men dets uomtvistelige og kraftige virkninger turde gjøre det fortjent til paany at optages til nøiere studium og therapeutisk anvendelse.

Naar det saa endelig nævnes, at Th. yderligere føiede *birkeriset* til det tekniske udstyr ved Sandefjord bad, vil man finde, at dette trods al beskedenhed i ydre fremtræden dog begyndte sin virksomhed under Th.s ledelse med et ganske godt udstyr som kuranstalt.

Unægtelig saa det nu ud, som om Th. havde fæstet sig nøie til Sandefjord og badet, som han omfattede med største interesse. Men det viste sig snart, at vinterklimaet der, og særlig de dengang hyppige søreiser han maatte foretage, trak for store veksler paa hans helbred.

Allerede i 1839 forlod han derfor Sandefjord og overtog stillingen som værkslæge ved *Modum blaafarveværk*, dengang et stort foretagende, der ved fuld drift beskjæftigede op til 12—1300 mand. Der ligger her endnu som en hel by af brede, sværgavlede, mørke tømmerhuse i lange gader, det hele med et eget fremmed præg, øiensynlig med mønstre fra tyske bjergværker.

Thaulow boede selv lige i nærheden paa gaarden Nymoen, hvor senere saavel hans svigersøn dr. H. G. Dedichen, som igjen dennes søn dr. Lucien Dedichen har boet som læger i en lang aarrække, et sjældent tilfælde af stabilitet i vore ellers saa bevægelige lægeforhold.

Efter ti aars forløb blev Th. 1849 udnævnt til distriktslæge i Ringerike, og da dette store distrikt i 1866 blev delt og omreguleret fik han bestalling som læge i den del deraf, som fra nu af blev benævnt Modum lægedistrikt.

Thaulows virksomhed i Sandefjord havde vistnok været ganske kortvarig. Men, ligesom han i denne tid øiensynlig havde formaaet at sætte sit præg paa badet, saaledes fik hans arbejde der en afgjørende betydning for hans egen senere udvikling. Ikke alene vedblev han paa sit nye opholdssted i Modum at være knyttet til Sandefjord bad baade med medicinske og økonomiske interesser som grundlægger og største aktieeier, ligesom han ogsaa gjentagne gange som kurgjæst besøgte badet. Men ogsaa paa Modum fortsatte han ivrig sine balneologiske studier, og var ikke mindst inden sin egen familie en energisk og begejstret bademand.

I Sandefjord var Th. 1839 bleven afløst som by- og badelæge af dr. I. T. EBBESEN, der helt til 1875 indehavde denne stilling. I løbet af de følgende aar havde badet en rask fremgang med stadig øget søgning ikke alene fra Norge, men ogsaa fra udlandet, særlig Danmark og Sverige. Medens gjæsternes antal første aar, 1839, neppe oversteg 30, der tilsammen tog 925 bad, var disse tal i 1855 steget til 325 gjæster og omkring 13 000 bad.

Desuagtet var Th. slet ikke fornøiet med ledelsen af badets udvikling som kuranstalt; han rustede sig derfor til atter at gjøre sin indflydelse gjældende paa gamle tomter, blandt andet ved i 1853 at gjøre en studiereise til tyske badesteder.

I aarenes løb havde dr. Ebbesen fra Sandefjord leveret en række spredte beretninger om badets virksomhed i de medicinske tidsskrifter. Men i begyndelsen af 1855 udgav han, ikke usandsynlig i forudfølelsen af og for at afparere de kommende angreb fra Thaulow et større arbejde over Sandefjord bad, dets udstyr, kurmidler og resultater belyst ved en rigelig kasuistik¹. Bogen var udstyret med litografier af badet, byen og omegnen samt med et kart over denne, reiseanvisninger o. l. Men Th.s angreb kunde ikke afvendes.

I 1855 bekendtgjør Th. i Kristiania-bladene, at han under benyttelse af en brøndkur i Sandefjord paany selv vil praktisere som badelæge der dette aar. Ifølge den daværende ordning stod det nemlig enhver læge frit for at give badeordinationer ved Sandefjord bad, ganske som tilfældet er ved udlandets større, «aabne», kursteder; saaledes sees foruden dr. Ebbesen i aarene 1853—60 ogsaa dr. CHR. HØRBYE fra Kristiania og i tiden fra 1853—75 den i Sandefjord praktiserende dr. W. G. WINSNÆS at have været badelæger der.

Thaulows brøndkur ved Sandefjord var dog vistnok nærmest et paaskud for hans ophold der. Det var snarere et felttog end en badereise han foretog; og felttoget var, som nævnt, længe og vel forberedt.

Med støtte i sin udenlandsreise 1853 udgav nemlig ogsaa Th. i 1855 et arbejde over Sandefjord bad; en bog paa 150 sider, som ved sin fremkomst gjorde adskillig opsigt og som fortjener at bli erindret. Bogen er nemlig det første større

¹ I denne kasuistik findes ogsaa en del tilfælder, der af Ebbesen beskrives som en «*affectio sui generis medullæ spinalis*» efter en af *Jaksch* først beskreven type, hvis sygdomsbillede næsten ganske dækker nutidens tabes dorsualis. Karakteristisk nok siger Ebbesen her: «Det er mod denne sygdom badet har erhvervet sig et renommé, der har naaet udenfor landets grænser».

balneologiske arbeide her fra landet og indeholder en redegjørelse for saavel *de videnskabelige synsmaader som de tekniske metoder*, der af Th. var bragt i anvendelse ved badet, og fra hvilke det tør siges, at hele den senere norske badeteknik har udviklet sig. Th.s arbeide behandler nødvendigvis i stor udstrækning ganske de samme emner, som Ebbesen i sin bog; men det hele er hos Th. meget mere omfattende og fuldstændigt og har ubetinget et langt stærkere personlighedens præg.

Bogen er skrevet paa tysk og udkom i Hamburg, vistnok i første række som et forsøg paa at henlede Tysklands og dermed det øvrige udlands opmærksomhed paa Sandefjord bad og paa Norge, hvis skjønhed og helsebringende luft og natur varmt prises. Bogen er saaledes uden tvivl ogsaa en af vore første turistreklamer. Karakteristisk for Th.s hele væsen er dens livlige fremstilling, der aander en saa varm og begejstret tro og tillid til badebehandlings nytte, til Sandefjord og til hele Norge. Samtidig gives der med stor nøiagtighed oplysninger om stedets kurmidler, om saltvandets og svovlvandets sammensætning, om gytjen og alle de øvrige midler samt om deres anvendelse. Men bogen indeholder meget mere; den giver for det paaregnede udenlandske publikum detaljerede reiseanvisninger som en «Kursbuch» eller en «Yngvar Nielsen», den indeholder fra P. C. ASBJØRNSSENS pen en 16 siders afhandling om medusernes naturhistorie, dengang efter M. Sars' opdagelse af disse dyrs vekselgeneration et nyt og særlig interessant emne; endvidere en længere afhandling af P. I. TH. RØRDAM om Sandefjord-egnens geologi — begge disse afhandlinger udstyret med talrige tegninger —, og endelig som musikbilag to sange (Barcarole og der Neck, begge med tysk tekst) af HALFDAN KIERULF, der selv havde gennemseet dem for anledningen. Paa enhver maade vilde Th. gjøre

Die
eisenhaltig salinischen Schwefelquellen
und die Seebäder bei

Sandefjord

im

südlichen Norwegen

in ihren Heilkräften und eigenthümlichen

Bademethoden,

so wie der Gebrauch

der **MEDUSEN** und

des eisenhaltigen Mineral-Schlammes

(Gytje)

als Heilmittel bei Bädern,

dargestellt von

Heinr. A. Thaulow

Districts- und Bade-Arzt,

so wie Arzt am Blaufarben-Werke

in

MODUM.

Mit 12 Prospeeten, naturhistorischen Zeichnungen,
und Karten.

1855.

TITELBLAD TIL DR. THAULOW'S BOG OM SANDEFJORD.

dette arbeide tiltrækkende og betydningsfuldt. Derom vidner og dets ydre udstyr med de 12 prospekter fra Sandefjord og omegn i farvelagt stentryk, naive og romantiske, og som er tegnede af Th. selv; ja endog den ordrige og «schwungvolle» titel med badesymbolske decorationer er vistnok valgt med beregning og hensigt.

Bogen blev anmeldt ikke alene i den norske, men tildels ogsaa i den danske og tyske dags- og fagpresse, idetheletaget meget velvilligt. Ganske naturligt blir den af de norske anmeldere gjerne sammenstillet med Ebbesens kort før udkomne bog, og det synes som om der allerede her gjør sig en vis partistilling gjældende i bedømmelsen.

Fra Th.s side var dette dog kun felttogets begyndelse, kun opmarschen. Allerede før juni maanedes udgang, endnu i badesæsonens første halvdel, rykker han frem til et heftigt angreb paa Sandefjords bads bestyrelse i nogle artikler i «Morgenbladet». Han bebreider heri bestyrelsen, at de af den gjennem aarene foretagne forandringer og udvidelser ved badet kun har været rettet mod det rent ydre, ei har taget hensyn til de forbedringer i det therapeutisk-tekniske udstyr, som balneologien i de forløbne 16 aar havde skabt, og ved hvilke Sandefjord forlængst vilde have været en helbredelsesanstalt af første rang. Bestyrelsen havde i sin tid fra ham modtaget en helt færdig badeindretning og bademethode, som den havde gjort brug af, men den havde ikke fulgt med tiden, i 16 aar intet nyt tilført. Th. antyder ogsaa at være bleven personlig chikaneret under sit ophold der det aar, idet han klager over, at hans badeinstrukser havde mødt positiv modstand ved badeindretningen. Og allerede i sin første artikel truer han med at oprette en ny konkurrerende badeanstalt i Sandefjord, hvis ikke bestyrelsen gaar ind paa straks at gjøre de fornødne forbedringer, som han nævner i artikelen, alle af rent badeteknisk natur, og som

det synes meget rimelige. Hvorvidt dette Th.s heftige angreb helt ud har været berettiget, er dog ikke let at afgjøre, og dets skarpe form maa vistnok for en del tilskrives den stærke personlige interesse han som badets skaber og grundlægger næret for dets trivsel.

Men ogsaa i disse artikler kommer der en saadan modig og tillidsfuld optimisme tilsyne baade med hensyn til badebehandlingen i almindelighed og til Sandefjord som bad i særdeleshed, at man forstaar Th.s iver og harme over den «tverdrivermodstand», der havde gjort sig gjældende i badets ledelse — saaledes karakteriseredes den i alle fald af «en læge», der i «Morgenbladet» tog Th.s parti i striden.

Dog, Th. lod det ikke bli med ord alene. Paa badets generalforsamling i november samme aar mødte han frem til den afgjørende storm som leder for en majoritet af aktionærerne, mobiliseret for anledningen i henhold til den vanlige taktik ved saadanne aktiekrige ved at saavel han som hans bror apotheker Th. havde fordelt sine aktier mellem sine slægtninge og meningsfæller, — en manøvre, som forresten ogsaa modparten havde anvendt. Generalforsamlingen, der blev meget bevæget, endte med, at den gamle bestyrelse traadte af og at der nedsattes en ny, hvoraf Th. selv blev medlem, samt at der vedtoges forandringer i love og statuter.

Krigen var saaledes endt som en afgjort seir for Th. og hans fremskridtspolitik. Men i virkeligheden synes det dog, som om seiren blev resultatløs, som om alt forblev uforandret eller i allefald snart igjen kom ind i den gamle slendrian. Th.s egen befatning med Sandefjord bad kunde jo ei bli stor, han boede for langt borte til at hans energi og interesse kunde gjøre sig gjældende der, og mismodig trak han sig tilbage fra det hele stel, uden anden forbindelse med badet end den økonomiske som aktieeier.

Desuden fik han netop ved denne tid fuldt op at varetage paa Modum.

Som før nævnt havde Th. lige siden han i 1839 forlod Sandefjord stadig vedligeholdt sine balneologiske interesser, og hans familie meddeler, at han vistnok lige fra sin første ankomst til Modum omgikkes med planer om her at grunde et nyt bad, kanske nærmest at finde en svovlkilde paa stedet. Paa sine mange reiser i det store distrikt havde han altid et aabent øie for de geologiske forhold, der kunde antyde tilstedeværelsen af mineralkilder og han førte gjerne med sig etpar tomme medicinflasker, som han ved givne leilighed fyldte for hjemme kemisk at undersøge indholdet.

I 1840 var han bleven opmærksom paa den store Bjølgerud jernmyr oppe ved Kaggefos. Det fortaltes, at den omboende befolkning i lange tider havde hentet vand til sine syge fra en helsebrønd her: men Th. kunde ikke finde de kilder og tilløb, som dannede myren. Da han imidlertid i aarens løb begyndte at søge efter midler mod den hos befolkningen saa hyppigt forekommende klorose, faldt han paa den tanke at benytte denne jernholdige myrjord til bad, idet han overensstemmende med sin tids opfatning lovede sig meget af absorptionen af jern gjennem huden. Under de i den anledning foretagne gravninger i myren fandt han da flere jernholdige kilder, uden at der dengang blev gjort noget med dem. Et jernvand besad landet jo allerede siden firtiaarene, i den — eget nok af hans fætter Henrik Wergeland fundne — kilde paa Eidsvold.

Vaaren 1856 indtørkede eller stansede imidlertid jernkilden ved Eidsvold bad, den eneste af den slags som hidtil var bleven kurmæssig benyttet i Norge, og Th. optog paany gravningerne, lod den bedste af de fundne kilder indfatte og gav den navn af *St. Olafs kilde paa Modum*.

I oktober samme aar beretter han om sit fund i et foredrag i medicinske selskab i Kristiania, hvor han ogsaa fremlægger den af *Strecker* foretagne analyse af jernvandet, hvorved dette karakteriseres som et kulsurt jernoxydul-vand i styrke ikke ulig *Langenschwalbach* og *Rippoldsau*, altsaa som de middels stærke staalkilder, dertil af stor renhed. Th. fremholdt for det medicinske selskab, at denne St. Olafskilde og den dermed sammenhængende jernmyr ved deres beliggenhed i det skjønne landskab paa den vakre, vidtstrakte furumo kun 5—6 timers malerisk reise fra hovedstaden, maatte gjøre stedet vel skikket til badested. Med livlig fantasi udmaler han allerede ved denne leilighed de forskjellige arrangements, som her kunde træffes, han har med en gang færdig hele fremgangsmaaden ved den ganske omstændelige gytjetilberedelse, og man føler Th.s begeistring ved de fremtidssyner som her løfter sig for ham over myren og furumoen.

Under diskussionen om sagen i det medicinske selskab henstillede doctor Voss til Th., at denne burde anholde om selskabets anbefaling til anlæggelse af et bad paa Modum. Tanken om en saadan delagtighed fra det medicinske selskabs side i den private foretagsomhed synes i vore dage noget paafaldende; men dengang var den ganske naturlig. Det medicinske selskab havde selv, da jernkilden paa Eidsvold stansede, opfattet dette som en saa vigtig sag, at det nedsatte en komité for at undersøge forholdet og overveie hvad dermed kunde gjøres¹. Denne Eidsvolds-komité var endnu ikke

¹ En lignende komité nedsatte selskabet i december samme aar for at arbejde for oprettelsen af en anstalt for koldtvandsbehandling, der efter PRIESZNITZ havde faaet indpas overalt. Det var denne komité, der i 1858 foranledigede anlægget af GREFSEN BAD, som saaledes direkte skylder det medicinske selskab sin oprettelse. I en aarrække ligetil 1868, aflagde

kommet til nogen afgjørelse, da Th. holdt sit foredrag og derved paa en vis indførte et konkurrerende hensyn — gjenoprettelse af det gamle Eidsvold bad eller nyoprettelse af bad paa Modum ved St. Olafs kilde. Men kort efter foreslog komiteen for selskabet at dette skulde udtale sig for at det stedfundne tab maatte erstattes ved oprettelse af et nyt jernbad paa Eidsvold. Det er ikke godt at vide, om man i komiteens udtalelser tør se nogen uvilje mod Th.s plan; de er i alle fald betegnende for de daværende forhold og opfatninger. Komiteen mener nemlig, at foranstaltningerne angaaende anlæggelsen af et nyt jernbad «maa blive udført af mænd, til hvis sagkyndighed man kunde have fuld tillid. De undersøgelser, som skulde lede til valget af et passende badested, turde nemlig bli af en saa omfattende natur, at de vanskeligt kunde betroes til den private spekulation. En badeanstalt i vort land har allfor mange vanskeligheder at bekjæmpe for sin bestaaen til at den skulde lokke nogen entreprenører til at gjøre undersøgelser eller foretage anlæg efter en større maalestok». Denne sag burde derfor ikke som hidtil være afhængig af enkeltmands forgodtbefindende og komiteen henstiller til det medicinske selskab at anmode departementet om at nedsætte en sagkyndig kommission for at undersøge, hvorvidt Eidsvold og omgivelser gir udsigt til et fordelagtig anlæg af et bad.

Departementet afslog imidlertid selskabets anmodning, og dette synes senere ikke at have befattet sig mere med det spørgsmaal.

---

ogsaa dette bads læge aarlighaars til selskabet beretning om dette «adoptivbarns» trivsel.

I 1857 raadsporges selskabet ogsaa af bestyrelsen for Sandefjord bad om hvorvidt et dampbad bør indrettes ved at slaa vand paa varme sten eller ved dampudvikling fra dampkedel, om af ferskt eller salt vand.